

מאגדות החורבן-שוליית הנגר

1. תלמוד בבלי מסכת גיטין דף נח עמוד א

אמר רב יהודה אמר רב, מאי דכתיב: +מיכה ב'+ ועשקו גבר וביתו ואיש ונחלתו? מעשה באדם אחד שנתן עיניו באשת רבו, ושוליא דנגרי הוה.

פעם אחת הוצרך (רבו) ללות, אמר לו: שגר אשתך אצלי ואלונה, שיגר אשתו אצלו, שהה עמה שלשה ימים.

קדם ובא אצלו,

אמר לו: אשתי ששיגרתי לך היכן היא? אמר לו: אני פטרתיה לאלתר, ושמעתי שהתינוקות נתעללו בה בדרך.

אמר לו: מה אעשה?

אמר לו: אם אתה שומע לעצתי גרשה.

אמר לו: כתובתה מרובה,

אמר לו: אני אלווך ותן לה כתובתה.

עמד זה וגרשה, הלך הוא ונשאה.

כיון שהגיע זמנו ולא היה לו לפורעו, אמר לו: בא ועשה עמי בחובך.

והיו הם יושבים ואוכלים ושותין והוא היה עומד ומשקה עליהן, והיו דמעות נושרות מעיניו ונופלות בכוסיהן, ועל אותה שעה נתחתם גזר דין.

ואמרי לה: על שתי פתילות בנר אחד.

2. תלמוד בבלי מסכת נדרים דף כ עמוד ב

+במדבר טו+ ולא תתורו אחרי לבבכם - מכאן אמר רבי: אל ישתה אדם בכוס זה ויתן עיניו בכוס אחר.

3. שגר

שעת הכושר שלה מצפים הרשעים האורבים לטרף, היא תמיד רגע החולשה של הקורבן. רגע כזה אכן לא מאחר להגיע - האומן נזקק להלוואה. מכיוון שהיחסים בין הנגר לשולייתו פתוחים וגלויים, השוליה יודע את צרת אדונו ואינו מהסס להציע לו פתרון פשוט ונדיב. קבלת ההצעה, ההופכת את האומן בעל חוב לתלמידו, היא תחילתה של הנפילה בדרך להיפוך התפקידים. הבעל טרם יודע שעצת "שגר אשתך" תהפוך עד מהרה, בהיפוך אותיות, לעצת "גרש אשתך".

4. כתובתה מרובה

כיצד מתאר הבעל את אשתו שאבדה? לא נמצא כאן תיאור רך, אוהב, חומל או חינני. היא מתוארת באמצעות הפונקציה האחרונה שמלאה: "אשתי" - זו "ששיגרתני לך" - "היכן היא?" ומה תגובתו הטבעית למשמע הסיפור המחריד על האונס הקבוצתי שבוצע בה, ושמעת התרחשותו ועד עתה טרם שבה, והיא אולי תועה בדרכים, פצועה, זבה, בודדה וממרת בבכי? מילת אמפטיה, חרדה או צער, לא תימצא בדבריו. שאלת התם, תגובתו הספונטנית "מה אעשה?" משמעותה, המובנת היטב לשוליה, היא מה מעמדי שלי כעת כבעל? כיצד עלי לנהוג באשה זו שגופה חולל. כיצד מגיב הבעל לתשובתו החמורה של השוליה "גרשנה!"? האם נשמע אותו מוחה? בוכה? תשובתו הרומנטית של הבעל היא "כתובתה מרובה".

5. הפסיביות של האשה

בכל הסיפור כולו, מלבד רמיזה זו להדדיות ההרפתקה, יש מקום אחד בלבד של שבו האשה איננה פסיבית, אלא פועלת כשווה: "היו הם יושבים ואוכלים ושותין". כבר לא שלית, לא חפץ, לא השקעה-יקרה-מדי. בת-זוג

לכל דבר, היושבת לסעודה עם חתנה. אך מה נורא המקום הזה! גם אם אכן היה בעלה קהה-רגש באופן קיצוני, לא נוכל להצדיק את הניאוף, האכזריות, קשיחות הלב, גמיעת הדמעות.

6. הצידוק לחורבן

חכמים, שניצבו בפני החורבן, ונדרשו לתת לו פשר, יכלו למצוא לו צידוק תיאולוגי מטפיזי, או להוכיח את שומעי לקחם בדמות עבירות שבין אדם למקום - עבודה זרה, חילול שבת, אולי אפילו פגם במזוזות. אך הם בוחרים ללכת בעקבות מיכה ושאר נביאי ישראל ולתלות את הקטסטרופה דווקא בעבירות שבין אדם לחברו. שנאת חנם, הלבנת פנים, גזלת אשת איש - אלה הם הדברים שבעטים חרבה ירושלים, נפלו בניה ונשבו בנותיה, נשרף הבית וגלו ישראל מארצם. מכלל לאו אתה שומע "הגיד לך אדם מה טוב". הדרך לבנין הארץ ויושביה תרוץ בעשיית הטוב, כמאמר הנביא: "עֲשׂוֹת מְשֻׁפֵּט וְאַהֲבַת חֶסֶד וְהֶצְנֵעַ לְכַתֵּם עִם אֱלֹהֶיךָ" (מיכה ו, ח).

7. ב'הגהות יעב"ץ' לגמרא שם כתב רבי יעקב עמדין:

מכאן נראה ברור שיש עוון שאינו מפורש ומבואר בשום מקום והוא חמור מאוד, ושנאו יעניי המקום יותר מעברות חמורות להעניש הרבים בעבורו. על דברים אלו יש להעיר, כי "עוון זה שאינו מפורש... והוא חמור מאוד" (ויש לו נגיעה לאיסור 'לא תנאף'), השתלשל ממה שנאמר בראש הסיפור הזה: "מעשה באדם אחד שנתן עינו באשת רבו" - דהיינו מאיסור "לא תחמד אשת רעך"⁵. על פי כל האמור כאן, מהווה איסור 'לא תחמד' סייג וגדר לאיסורים חמורים ביותר העלולים להשתלשל ממנו⁶ ושיש בהם פגיעה קשה בזולת - איסורי גזל וניאוף, והאיסור החמור מכולם: איסור רציחה⁷.

הקושי בטעם זה הוא בכך שהוא הופך אחד מעשרת הדיברות למצנת לוואי לדיברות שלפניו "לא תרצח, לא תנאף, לא תגנב". בהיותו סייג לאיסורים חמורים אחרים מאבד איסור "לא תחמד" את חשיבותו העצמאית. אך נראה כי שייכותו לעשרת הדיברות מלמדת דווקא על חשיבותו העקרונית והעצמאית.

8. הרשעים ברשות לבן:

"אָמַר נָבֵל בְּלִבּוֹ... " (תהילים י"ד, א)
"וַיֹּאמֶר עֵשָׂו בְּלִבּוֹ... " (בראשית כ"ז, מא)
"וַיֹּאמֶר יִרְבֶּעֶם בְּלִבּוֹ... " (מל"א י"ב כו)
"וַיֹּאמֶר הֶמָּן בְּלִבּוֹ" (אסתר ו', ו)³¹

אבל הצדיקים - לבן ברשותן:

"וַחֲנָנָה הִיא מְדַבֶּרֶת עַל לִבָּהּ... " (שמ"א א', יג)
"וַיֹּאמֶר דָּוִד אֵל לִבּוֹ... " (שם כ"ז, א)
"וַיִּשָּׂם דָּנִיֵּאל עַל לִבּוֹ... " (דניאל א', ח)

דומין לבוראן:

"וַיֹּאמֶר ה' אֵל לִבּוֹ... " (בראשית ח', כא)³²

9. משפטיזציה

אילו התייעץ אותו שוליה במשפטן על מנת להעריך את סיכויו להיות מורשע בפלילים, סביר להניח כי זה היה יכול להרגיעו: ניתן להניח שלא היו עדים כשרים לכך שהאשה שהתה בביתך; קשה יהיה להוכיח שבצעת עבירת מרמה שכן התנסחת בלשון שאינה וודאית 'שמעתי שהתינוקות נתעללו בה בדרך' ולא ניתן להוכיח שלא הגיעה אליך שמועה שכזו; עצתך ה'מתוכחמת' בדבר הגירושין והלוואת כתובת האשה - היא אולי לא מוסרית, אך אינה גובלת בפלילים; ולסיום: אכן קיימת חובה משפטית להשיב חוב - ולך קיימת זכות משפטית להפוך את רבך לעבדך, אם לא ישיב את חובו.

אך לכל מי שקורא סיפור מזעזע זה בעין מוסרית, ברור שנעשה כאן עוול הזועק לשמים. אותה קנוניה שרקם השוליה עם אשת רבו, היא אולי קשה לימשפוט' - אך כל בר-דעת מבין כי על החברה להוקיע מעשה שכזה, ולעשות כל שביכולתה למנוע אותו. אלא שבחברה שבה יש מערכת משפט עצמתית - מתדלדל באופן טבעי כוחן של המערכות החברתיות האחרות, שאמורות למתוח ביקורת מוסרית וציבורית על מעשי שחיתות ועוול שאין אפשרות להרשיען בפלילים.

10. 'סולם ריכטר' - לעומצת החמדה

ר' משה הבהיר, שאכן לדעת הרמב"ם אין האיסור חל אלא על עצם חמדת הלב ולא על התוצאות שבאו בעקבותיה, אלא שלחמדת הלב יש רמות שונות של עוצמה, החל מהרהור חולף וכלה בתשוקה אובססיבית שאינה נחה עד שתשיג את מטרתה, ובא הרמב"ם לומר שאין עוברים על לא תחמוד שבלב אלא אם כן היתה עוצמתו כה גדולה עד שהביאה לכלל מעשה. המעשה כשלעצמו אינו אפוא אלא מעין מדד ב'סולם ריכטר' של עוצמת החמדה.

משנה מסכת יבמות פרק ו , משנה ו

[ז] לא יבטל אדם מפריה ורביה אלא אם כן יש לו בנים בית שמאי אומרים שני זכרים ובית הלל אומרים זכר ונקבה שנאמר (בראשית ה') זכר ונקבה בראם נשא אשה ושהה עמה עשר שנים ולא ילדה אינו רשאי ליבטל גירשה מותרת לינשא לאחר ורשאי השני לשהות עמה עשר שנים ואם הפילה מונה משעה שהפילה האיש מצווה על פריה ורביה אבל לא האשה רבי יוחנן בן ברוקא אומר על שניהם הוא אומר (בראשית א') ויברך אותם אלהים ויאמר להם פרו ורבו :

שיר תגובה של מאן דהו באינטרנט

איני יודע /
ולא מתעניין /
היכן הצדק /
ומי הרשע /
בסיפור הזה /
אך כשאני חושב עליה /
בכיכר העיר /
בעיניים קרועות /
קוראת רמזים מול /
פרהסיית אהבתכם מבכה /
את חורבות אהבתה /
לבבי נכמר /
איני יכול יותר /
/ call me when
it's over